

- соціальних служб для молоді // Інвалід і суспільство: проблеми інтеграції. – К., 1995. – С.28–32.
6. Коваль А.Т., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка / Соціальна робота: Навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 392 с.

УДК 796.1 +376.33
ББК 75. 1

Ігор Випасняк

РУХЛИВІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ГЛУХИХ ДІТЕЙ

У статті досліджено проблему корекції психо-соматичного здоров'я і рухової сфери глухих дітей 14–16 років із застосуванням нетрадиційних засобів фізичної культури, якими є національні рухливі ігри, формування оптимального рухового режиму в умовах спеціальної школи.

Ключові слова: соціальна інтеграція, глухі діти, рухова активність, психо-соматичне здоров'я.

In the article the problem of correction of psycho-somatic health and motive sphere of deaf children is explored 14–16 years with application of nontradititaly facilities of physical culture, which the national mobile games, formings of the optimum motive mode, in the conditions of the special school are.

Key words: social integration, deaf children, motive activity, psycho-somatic health.

Постановка проблеми та результати останніх досліджень. На сучасному етапі зусилля державних органів, науковців та практиків спрямовані на пошук шляхів оптимального використання засобів фізичної культури для зміцнення здоров'я, досягнення необхідного рівня працездатності та адаптації неповносправних людей у суспільстві [7]. Розробка проблем соціальної інтеграції людей із вадами слуху засобами фізичної культури і спорту належить до числа пріоритетних напрямів наукових досліджень [4]. У нашій країні ця проблема активно вирішується. Спеціалісти відзначають, що таку роботу слід розпочинати з дитячого віку, а розробка комплексних спеціалізованих програм занять фізичними вправами повинна мати корекційно-компенсаторне спрямування [1; 2].

Велику увагу вчителям спеціальних шкіл необхідно звертати на формування в глухих школярів потреби фізичного вдосконалення з урахуванням психофізичного стану учнів. Фізичне виховання повинне спрямовуватись на всебічний розвиток особистості, вирішення оздоровчих, освітніх, виховних та корекційно-компенсаторних завдань, які є ведучими для забезпечення їх успішної соціальної інтеграції [3; 5]. Труднощі, з якими стикаються школярі з порушенням слуху, часто пов'язані зі значним відставанням у розвитку психо-моторних якостей, і вони настільки серйозні, що для багатьох стають непереборними на шляху соціальної інтеграції [2; 5]. Відомо, що фізичні вправи є найбільш адекватними чинниками розвитку всіх сенсорних систем організму. Під час їх застосування спостерігається компенсація функцій одного аналізатора іншим, тому важливо запропонувати дитині такі види фізичних вправ, які б дозволили пристосуватися й жити максимально повноцінним життям.

У низці наукових праць [2; 3; 5] у комплексі компенсаторно-лікувально-корекційних заходів запропоновано спеціальні програми застосування фізичних вправ для корекції вестибулярних функцій неповносправних. Це змотивовано тим, що вдосконалення основних форм рухової діяльності значною мірою зумовлене паралельним розвитком функцій вестибулярного аналізатора. Однією з таких програм може стати програма фізичного виховання глухих школярів, яка базується на використанні національних рухливих ігор, які вимагають значного розвитку координації рухів.

Отже, засоби фізичної культури є важливими чинниками розвитку психомоторних здібностей, які лежать в основі соціальної адаптації й інтеграції особистості. Проте нез'ясованим залишається питання про вплив ігрової рухової діяльності, спрямованої на розвиток координаційних здібностей, на рівень соціальної інтеграції школярів із порушенням слуху. Вирішення цієї проблеми дозволить не тільки удосконалити процес фізичного виховання дітей з обмеженими функціями, але й створить передумови для розробки цілісної науково обґрунтованої стратегії й технології неперервної рухової діяльності дітей із порушенням слуху. Усе це зумовлює актуальність і доцільність наукового пошуку подальшого вдосконалення процесу соціальної інтеграції дітей засобами фізичної культури, якими є народні рухливі ігри.

Мета дослідження – виявити ефективність рухової активності школярів 14–17 років як чинника їх соціальної інтеграції.

Методи дослідження. Дослідження проводилось протягом 2003–2006 років на базі спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату для глухих дітей м. Калуш (Івано-Франківська обл.). Усього було обстежено 95 школярів (48 юнаків і 47 дівчат) віком від 14 до 17 років. Контрольну групу було сформовано із 65 школярів (38 юнаків і 27 дівчат). Школярі експериментальної групи займалися за розробленою нами програмою фізичного виховання, з пріоритетним використанням національних рухливих ігор та комплексу ігрових вправ, в основі якої лежать такі критерії: відповідність ігрового матеріалу завданням фізичного виховання; залучення до рухової діяльності тих аналізаторних систем, які несуть переважне навантаження в процесі навчання; доступність та емоціональна привабливість ігрового матеріалу. Школярі контрольної групи займалися за загальноприйнятою програмою фізичного виховання для глухих дітей. У дослідженні були використані такі методи: педагогічне тестування; антропометричне дослідження за методикою Е.Мартіросова; дослідження функціональних резервів кардіореспіраторної системи й фізичної працездатності за допомогою комп'ютерних приставок "CardioLab" та "SpiroCom", а також комп'ютерної велоергометрії; визначення рухової активності методом крокометрії за допомогою апарата фірми OMRON HJ 109E та Фремінгемської методики; педагогічне спостереження; визначення рівня комунікабельності за методикою Орбан-Лембрик; групової згуртованості – за Корольчук–Осьодло.

Результати дослідження. У результаті проведеного дослідження було встановлено, що 36% юнаків мають низький рівень розвитку комунікативних здібностей, 48% – нижче за середній та 15% – середній. При цьому серед тих школярів із порушенням слуху, які мають низький рівень розвитку комунікативних здібностей, переважає і низький рівень потреби в спілкуванні. У 55% дівчат спостерігається низький рівень цих здібностей, для 24% характерними є показники, нижчі від середніх, а на частку середнього рівня цих здібностей припадає майже 20%. Школярів із високим і вищим від середнього рівнем розвитку комунікативних здібностей не виявлено. Це свідчить про істотні недоліки організації навчально-виховного процесу в школі-інтернаті для глухих дітей.

Для 6% школярів із ПС групова взаємодія не дозволяє реалізувати власні комунікативні здібності.

Згідно з даними велоергометричного дослідження низький рівень фізичної працездатності мали 39% юнаків і 53% дівчат, на 6% у юнаків і на 14% у дівчат було менше школярів із середнім рівнем фізичної працездатності, а школярів із високим рівнем було менше відповідно на 16% і 42%.

Аналіз рівня рухової активності показав, що, незалежно від статі, більшість школярів із ПС мають низький і нижчий за середній рівні рухової активності (73% юнаків та 68% дівчат).

За ранжуванням за Г.Апанасенко, 30% юнаків та 36% дівчат мають низький рівень соматичного здоров'я; 50% юнаків і 43% дівчат – нижчий за середній, а середній рівень характерний для 11% юнаків і 15% дівчат. Тільки 1,2% юнаків досягають вищого за середній рівень соматичного здоров'я. Дівчат із даного рівня соматичного здоров'я не виявлено. Школярів із високим рівнем соматичного здоров'я ми не спостерігали.

Під час дослідження фізичного розвитку виявлено, що більшість школярів із порушенням слуху мають рівень, нижчий за середній, відсоток школярів із низьким і середнім рівнями майже однаковий як у юнаків, так і в дівчат.

Відповідно до проведених нами тестів виявилось, що низький рівень фізичної підготовленості мали 5,7% юнаків і 10% дівчат; нижчий за середній – 48,6% юнаків і 60% дівчат, середній – 27,7% юнаків і 24% дівчат і вищий за середній відповідно 18,2% і 6%. Високого рівня фізичної підготовленості не досяг жоден школяр із ПС.

Вивчення впливу комплексу ігрових вправ із використанням національних рухливих ігор на зміну рівневі комунікативних здібностей показав, що серед 23% юнаків і 32% дівчат збільшився середній рівень комунікабельності за рахунок зменшення школярів із низьким і нижчим за середній рівнями (рис. 1).

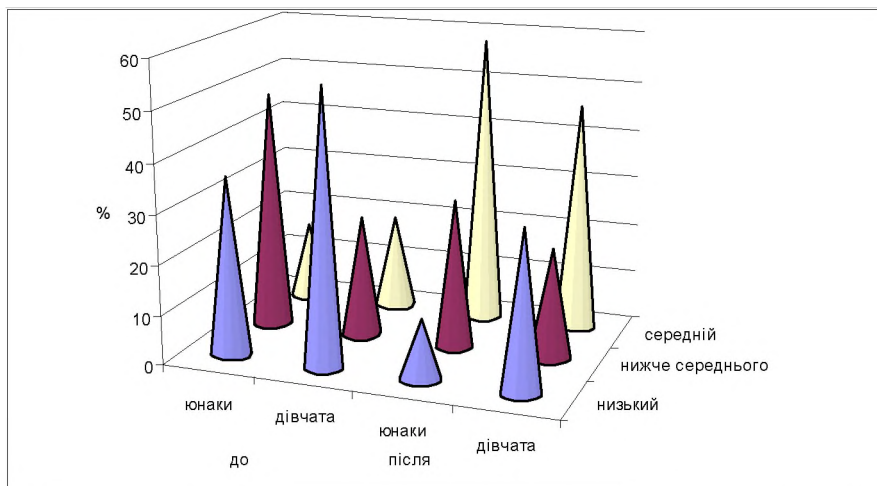

Рис. 1. Показники рівня комунікабельності школярів із порушенням слухом до і після експерименту

Показники групової згуртованості покращилися в середньому на 6 балів і у 56,8% випадків складала від 20 до 23 балів, що свідчить про зростання тенденції до соціальної інтеграції школярів із порушенням слуху.

Перерозподіл показників фізичного розвитку відбувається за рахунок зменшення кількості школярів із низьким і нижчим від середнього рівнями й збільшення кількості школярів із середнім рівнем. Така сама закономірність спостерігається в показниках фізичної підготовленості.

Величина фізичної працездатності старшокласників підвищилася на 35% у хлопців і на 24% – у дівчат. Усі ці зміни відбуваються на тлі суттєвого зростання рухової активності.

Дослідження стану соматичного здоров'я школярів із ПС показало, що авторська методика дає можливість підвищити кількість школярів із середнім рівнем соматичного здоров'я на 10% у юнаків і 12% у дівчат (рис. 2).

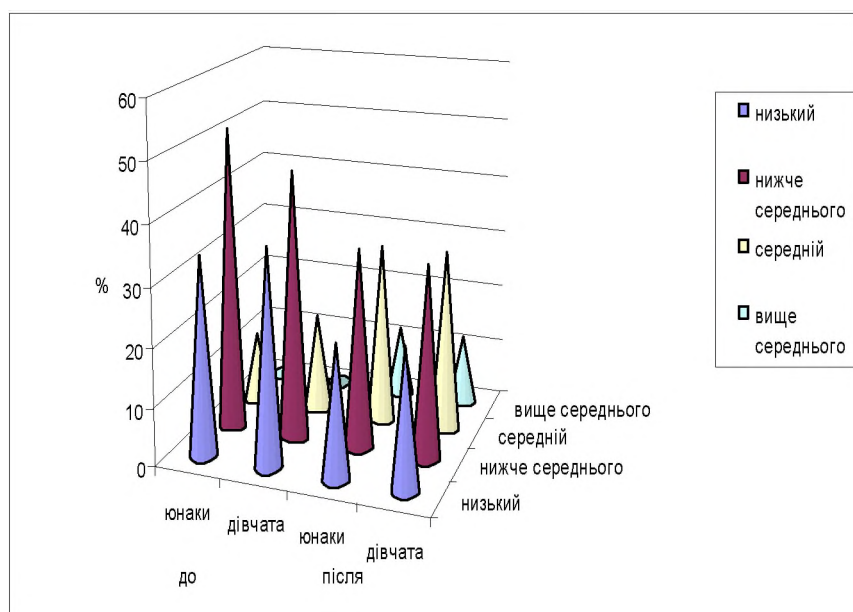

Рис. 2. Показники рівня соматичного здоров'я школярів з порушеним слухом до і після експерименту

Висновки

1. Аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових джерел свідчить про те, що соціальну інтеграцію школярів із порушенням слуху необхідно розглядати як складну комплексну систему заходів, спрямованих на підвищення рівня фізичної та розумової працездатності, соматичного здоров'я, забезпечення біологічної норми рухової активності, розвитку психологічних властивостей індивідуума (емоційно-вольової сфери, групової згуртованості, здатності до саморегуляції, ціннісних орієнтацій, комунікабельності), розширення можливостей щодо майбутнього професійного самовизначення. Сьогодні процес фізичного виховання школярів із порушеним слухом із погляду сприяння соціальній інтеграції є недосконалим і вимагає впровадження нових засобів, методів і форм організації занять із фізичної культури.

2. Констатуючий експеримент виявив, що рівень фізичного розвитку школярів 14–17 років із порушенням слуху є вірогідно нижчим порівняно зі здоровими учнями. Найбільша різниця спостерігається в показниках кистьової динамометрії (22,4%), ЖЕЛ (15,9%) та окружності грудної клітки (6,2%). Різниця в росто-вагових показниках складає 8,4%, що зумовлено дещо більшою масою тіла в школярів із порушеним слухом ($P < 0,05$).

3. За даними функціональних досліджень встановлено, що рівень фізичної працездатності школярів 14–17 років із порушеним слухом безперечно поступається рівню фізичної працездатності здорових школярів. Найбільш вірогідна різниця щодо аеробної працездатності встановлена в юнаків 14-ти (24,8%) та дівчат 15-ти років (36,3%) ($P < 0,05$).

За станом соматичного здоров'я 13,3% школярів із порушеним слухом мали середній (10 балів), 46,6% – нижчий від середнього (5 балів), 40,0% – низький рівень ($P < 0,05$).

4. За даними психологічних досліджень, 52,4% школярів із порушеним слухом (23,5% юнаків і 28,9% дівчат) мають низький і нижчий від середнього рівень сформованості потреби в спілкуванні. Щодо комунікативних здібностей, то в 35,9%

школярів переважає низький рівень, 57,5% мають нижчі від середнього значення, і лише 6,7% школярів із порушеним слухом мають середній рівень комунікабельності. Різниця між об'єктивною оцінкою й самооцінкою особистісних комунікативних здібностей становить 2 бали ($P < 0,05$).

Діагностика групової згуртованості виявила, що 74,2% школярів із порушеним слухом мають мінімальні оцінки (7–9 балів), що свідчить про її відсутність. Ще 25,8% мають середні й нижчі від середніх оцінки (10–15 балів) групової згуртованості, що вказує на низький рівень зацікавленості цих дітей у соціальних контактах, відсутність спостережливості й певний ступінь відчуженості від соціуму. Водночас у глухих дітей виявлено високий рівень особистісної та реактивної тривожності.

5. Реалізація експериментальної програми фізичного виховання викликала низку позитивних змін у функціональних показниках. Так, фізична працездатність підвищилася на 17,1% у юнаків і на 14% у дівчат, величина життєвого індексу зросла на 32,5 і 43,9% відповідно, індекс Робінсона – на 7,5 та 7,6 у.о. ($P < 0,05$).

6. Оптимізація рухової активності, покращання соматичного здоров'я, фізичної підготовленості та працездатності призвели до посилення групової згуртованості в 56,8% дітей (20–23 бали), що свідчить про зростання рівня соціальної інтеграції глухих учнів. Водночас зафіксовано зменшення показників ситуативної та особистісної тривожності.

За шкалою оцінки комунікативної поведінки рівень комунікабельності зріс на 4 бали. Аналіз показників уваги й пам'яті учнів експериментальної групи виявив вірогідне зростання зосередженості, обсягу та переключення уваги (30,4%), розумової працездатності (23,5%), потреби в спілкуванні (52,7%) ($P < 0,05$).

7. Комплексна експериментальна програма фізичного виховання, що передбачає перевагу засобів (фізичних вправ, рухливих ігор) щодо впливу на психологічні якості (увагу, тривожність, пам'ять, самопочуття, почуття колективізму, відповідальності, самотності, інтелект, вольові та моральні якості) забезпечує належний рівень особистісної активності, рухливості, швидкості та діяльності за шкалою САН (самопочуття, активність, настрої), зменшення реактивної та особистісної тривожності, оптимізацію рухової активності, фізичної працездатності й соматичного здоров'я, що є важливою умовою успішної інтеграції школярів із порушеним слухом у сучасне соціальне середовище.

Проведене дослідження не претендує на вичерпне розв'язання всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо в пошуках і вдосконаленні методів фізичної реабілітації та соціальної інтеграції, вивченні психолого-педагогічних умов діяльності учнів із розладами слуху на більш ранніх етапах онтогенезу.

1. Гурінович Х.С., Трач В.М., Грибовська І.Б. Оцінка фізичного розвитку глухих дітей // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Міжнародна науково-практична конференція. – К., 2002. – С.45–48.
2. Грибовська І.Б. Особливості методики фізичного виховання глухих дітей: Методичні рекомендації. – Л., 2001. – С.16–18.
3. Жбиковский Я. Физкультура и спорт как средство социальной интеграции и адаптации инвалидов // Дефектология. – 1999. – №5. – С.23–27.
4. Карамушка Л.М. Психологія управління закладами середньої освіти: Монографія. – К.: Ніка-Центр, 2000. – 332 с.
5. Колишкін О. Корекція рухових порушень дітей із вадами слуху та їх соціальна адаптація // Молода спортивна наука України: Збірник наукових праць з галузі фізичної культури та спорту. – Л.: Панорама, 2002. – Т.2. – Вип.6. – С.455–457.
6. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика: Навчальний посібник / За заг. ред. М.С.Корольчука. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 280 с.

7. Ляхова І. Ритмізація рухів дітей з вадами слуху: Дефектологія. – 2001. – №3. – Івано-Франківськ: Плай. – С.24–28.
8. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління: Навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 695 с.

УДК 796.1+76.352
ББК 74.200.544

Андрій Данків,
Сергій Попель

ТАНЦЮВАЛЬНІ ВПРАВИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Стаття присвячена вивченню функціонального стану учнів із порушеннями зору, які займаються танцювальними вправами. За даними аналізу варіабельності серцевого ритму, відмічено підвищення адаптаційного потенціалу й покращання стану вегетативної регуляції серцевого ритму порівняно з дітьми, які займалися за загальноприйнятою програмою для спеціалізованої школи-інтернату. Ідеться про доцільність використання розробленої програми танців, як ефективного шляху корекції функціонального стану й фізичної працездатності засобами фізичної культури.

Ключові слова: діти семи років, вади зору, танці, варіабельність серцевого ритму, адаптаційний потенціал.

The studying functional state in students of high school from data of analysis of variability cardiac rhythm were marked by the worsening a state of the vegetative adjusting of cardiac rhythm, decline of adaptation potential at them in the comparison with students from the general school, especially brightly expressed given changes at girlies. Is indicated on necessity of development of ways of correction of functional state and physical capacity by facilities of physical education.

Key words: children of 7 years, defects of sight, dances, variability cardiac rhythm.

Постановка проблеми та результати останніх досліджень. Специфіка навчального процесу в школах-інтернатах для дітей із порушенням зору (ПЗ) проявляється в розширенні та поглибленні освітніх програм і активізації всього освітньо-виховного процесу [1]. Більшість школярів дану проблему вирішують шляхом обмеження рухової активності (РА) в добовому бюджеті часу. Окремі автори виявили перевищення гігієнічних норм розумової діяльності та зменшення обсягу РА учнів у спеціалізованих школах-інтернатах [4; 5].

А.Гета [6] вказує на погіршення стану здоров'я і рівня фізичної працездатності в дітей із ПЗ у процесі навчання, які більш виражені, ніж в учнів ЗОШ [1; 8]. Широке впровадження інтенсивних педагогічних технологій здійснюється, як правило, емпірично без попередніх фізіолого-гігієнічних досліджень. Тому переваги педагогічних інновацій нерідко нівелюються надмірністю сумарного навчального навантаження. Дана наукова проблема стає особливо актуальною й вірогідною для шкіл-інтернатів, в яких організація навчально-виховного процесу є специфічним стресовим фактором. У цьому плані дослідження варіабельності серцевого ритму (ВРС) й адаптивного потенціалу (АП) є актуальним завданням сучасної теорії і практики в галузі фізичної культури [6].

Нетрадиційні засоби фізичної культури в умовах значних розумових навантажень для першокласників-інвалідів по зору є не тільки фактором виховання й поліпшення фізичної підготовленості, а нерідко й основним засобом зміцнення здоров'я в період адаптації до шкільного навчання [4].

Мета роботи – вивчити вплив танцювальних вправ на функціональний стан дітей із порушенням зору.